

Kakor nam knjiga lepo poda pregled dela slovenskega umetnika, tako pa je tudi važna z umetnostno teoretičnega vidika, s čimer pa se dotaknemo umetnostno estetskega prepričanja avtorjevega, obenem pa mesta, ki ga slednji zavzema v našem umetnostnem slovstvu. R. Ložar izhaja iz povojne dunajske umetnostno teoretične šole, ki se je v pojmovanju umetnosti oddaljila od starejše izpredvojne generacije. Na eksaktni znanstveni, historično usmerjeni bazi je zavzemal starejši rod čim objektivnejši odnos do pojavov umetnosti, mlajši pa je v skladu s sodobno umetnostjo in vsem kulturnim življenjem, vnesel v umetnostno pojmovanje zopet močne osebnostne prvine. Tako je, postavim, starejša šola zgradila svojo sistematiko sloga, v kateri je vsak umetnostni izraz (terminus) točno determiniran in zato poraben le za tisti umetnostni pojav, ki se točno sklada z njegovim pojmom. Mlajši pa so postali svobodnejši v rabi posameznih izrazov, odtrgali so jih od znanstveno utemeljenih sistemov in jih prenesli v svet subjektivnega vtisa. Tako teoretično prepričanje je povsem značilno tudi za R. Ložarjevo pojmovanje umetnosti. Ob F. Bevkovem portretu (1929) zapiše: »Označuje ga velik iluzionizem...« Umetnostna teorija starejše generacije pozna le dva iluzionizma: poznoantičnega in iluzionizem v zvezi z baročnim stropnim slikarstvom. Spričo modernega kipa bi poiskala moderni umetnosti ustrežajoči izraz, pōsoda iz preteklosti pa bi se ji zdela neznanstvena. Podoben značaj nosi tudi misel, ki jo pisatelj zapiše ob Evi. Figura je po stojnem motivu »izraz stvarnih odnosov telesne teže in nošnje. Teža celega telesa je razdeljena enakomerno na vse strani, tako da ni več nosečih in težečih delov... figura je simbol sproščenosti... skoroda breztelesnega obstoja.« (Str. 32.) Stavka v luči logičnega pojmovanja, apliciranega na teoretično stališče stare šole, vsebujeta dvoje nasprotij. Če je telo izraz telesne teže in nošnje, ne more biti v stanju misli drugega stavka, in če je tako, kot pripoveduje tretji stavkov del, se nikakor ne more skladati z mislijo prvega stavka. R. Ložar je ob tej priliki porabil determiniran izraz na subjektivni način za demonstracijo svoje misli ob kipu, ki je, če sem ga prav umel, prisotnost idealistične prvine na kipu, po kateri je kip podvržen razosebljenju in abstrakciji. Podobno osebnostno prepričanje umetnosti moremo slediti nato v vsem delu, ki pa je gotovo poleg uvoda v Antologijo slovenske lirike najzgovornejši tekst za vrednotenje umetnostno teoretičnega naziranja pisateljevega. S. Mikuž.

Franjo Golob: Nnav čriez izaro... in druge koroške narodne pesmi. Osemnajst izvirnih lesorezov. Izdala Bibliofilska založba v Ljubljani. Uvod napisal dr. Fr. Stele. Str. 64.

Koroška narodna poezija — in naposled vsaka narodna pesem — vsebuje bogate zaklade ilustracijskega gradiva. Vendar ni vsakemu ilustratorju dano, da si osvoji to prelepo umetnostno deželo, nasprotno: mnogo jih je, ki sicer izpišejo njene snovne strani, vse drugo, kar je neprimerno važnejše, pa jim ostane za vedno prikrito. Najglobljšega spoznanja so deležni tisti, ki se po svojem o s e b n e m umetnostnem slogu približajo slogu narodne poezije, vsi drugi pa ostanejo bolj ali manj ob njeni zunanji podobi, v kolikor jim splošni časovni slog ne priskoči na pomoč. V Golobovem primeru sta se oba momenta nekako združila, le da nosi časovni slog večjo mero odgovornosti.

Umetnost se, sodeč po delu mlajših umetnostnih rodov, jadrno bliža bregovom realnosti, vendar igra danes ekspresionistična dediščina še vedno važno in vidno vlogo. Tako vsebuje danes umetnost poleg realističnih klic tudi stare idealistične prvine in pričujoči prvenec nosi povsem iste slogovne znake.

Če premotrimo slogovno podobo narodne pesmi, najdemo v njej oblikovno množico arhaizmov, kar je naposled spričo časa njenega postanka lahko povsem razumljivo. Patina, ki je prerasla njihovo obliko, ustvarja videz primitivnosti in okornosti. S snovnega stališča pa je skoraj dosledno zaznaven krepak realizem, ki je pač lastnina preprostega človeka, tesno povezanega s svojo zemljo. Do iste slogovne stopnje se je povzpela tudi Golobova ilustracija koroške narodne pesmi; podprta s sodobnim stanjem moderne umetnosti ter z lastnim čutom za narodne prvine, je dala v danem primeru prav dober uspeh. Poglejmo si поблиže njegove podobe »letnih časov«. (Poletje.) Po slikarski ploskvi je slikar razvrstil prizore, ki ponazarjajo določeno letno razdobje. V ospredju na desni kosca, na levi žanjice, više v ozadju srnjaka, ptiče in kozolec. Snovno je pojmoval slikarski predmet torej dovolj epično in se je po načinu pripovedovanja, v našem primeru snovnega nizanja poedinih motivov drug poleg drugega, močno približal primitivni razporeditvi snovi na naših srednjeveških freskah. Tudi oblikovno je razvidna večja naslonjenost na naravne vzorce, vendar je glavni videz posameznih upodobljenih predmetov še vedno ekspresionistično pobarvan in zatorej prav tako primitiven. Razumljivo je, da je tudi figuralna skupina zgrajena po istih načelih in da podobno kakor pri gotskih slikarjih XV. stoletja počiva na addiciji posameznih skupinskih prvin, brez težnje, da potisne predmete v kak višji, umetno sestavljeni lik. Tako je dosegel slikar dovolj adekvatno podobo naše narodne pesmi v najbolj prvotnem pomenu besede in s srečno roko pretil besedo v likovno podobo.

S kvalitetnega stališča kaže delo nekatere začetniške napake. Viden je vpliv naših starejših grafikov, šole in nekajkrat je v delu zaznavna neka nedoslednost. Slikar je čutil potrebo po realizmu, vendar ga oblikovno ni znal spraviti v sklad z ostalimi prviniami podobe. (Prim. str. 26, 46, 50.) Zato poizkuša doseči umetnostno podobo z nekako kompilacijo realističnih posameznosti, kar pa je za čisto kvaliteto lista velika škoda. Najjasneje nam stopi pred oči to dejstvo na str. 58. Upodobljeni so Pobči Podjunci, skupina fantov, ki se preko ram objemajo, v koroški narodni noši. Diagonalno je v skupino vkomponirana glava starca s pipo v ustih. Obdelava figur, zlasti pa točna reprodukcija narodne noše, je izvršena tako realistično, da hotena primitivnost deluje kot karikatura. Slikar je to nedoslednost dobro občutil in je postavil v skupino krepkejše oblikovano glavo. Vendar to položaja ni prav nič zboljšalo, list je zato dobil morda le nekoliko več literarne vsebine, kvalitativno pa ga je šteti med slabše v knjigi. Najboljši in najdoslednejši so listi »letnih časov«, ki so slogovno smotrno zgrajeni in kjer je občutje koroške narodne poezije gotovo najbolj neposredno.

S. Mikuž.

Miha Maleš: Slavni Slovenci. Sedem in osemdeset izvirnih lesorezov. Izdala Bibliofilska založba v Ljubljani. Str. 104. Uvod in kazalo napisal M. Benčina.